

ДІАГНОСТИКА ТА ФОРМУВАННЯ МНЕМІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Педагогика, 1980. – 168 с.

6. Сафина З. *Взрослый обучающийся: ценностно-мотивационные ориентации // Новые знания. – 2003. – № 3. – С.12 – 14.*

7. Сиротенко Г.О. *Шляхи оновлення освіти: науково-методичний аспект. – Харків: “Основа”. – 2003.– 94 с.*

8. Станкин М.И. *Тайны Мнемозины // Вечерняя средняя школа. – 1990. – №2.–С.55 – 59.*

9. Столяренко Л.Д., Самыгин С.И. *Психология и педагогика в вопросах и ответах. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 576 с.*

Ірина Жорова, здобувач

*кафедри менеджменту освіти
Південноукраїнського регіонального інституту
післядипломної освіти педагогічних кадрів
м. Херсон*

ДІАГНОСТИКА ТА ФОРМУВАННЯ МНЕМІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянута діагностика мнемічних здібностей. Описані прийоми формування пам'яті на кольоровий конкретно-образний і схематичний матеріал шляхом використання конкретного кольору, поетапного виготовлення ескізів, складання опорних конспектів.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний етап розвитку суспільства ставить якісно нові завдання в галузі освіти і розвитку особистості. В цьому напрямку ефективність підготовки майбутніх кваліфікованих робітників залежить від розвитку в них професійних здібностей, вміння творчо перетворювати навколишню дійсність, самостійно розв'язувати виробничі завдання, бути готовими до самовдосконалення та самоосвіти відповідно до об'єктивних умов та суб'єктивних можливостей.

Однією з проблем, що привертає увагу науковців багато років поспіль, є проблема здібностей. Різні її аспекти розглядали Б.Ананьєв, Л.Виготський, К.Платонов, С.Рубінштейн, Г.Костюк, О.Леонт'єв. Структурні зміни, діагностику та динаміку росту професійних здібностей робітників окремих професій у ході діяльності досліджували Б.Шадріков, С.Максименко. Значним кроком у розв'язанні даної проблеми стали напрацювання останніх років Л.Денисенко, Г.Безулевої, О.Горлакової, О.Прядехо та ін.

Система традиційного навчання, яка склалася у результаті багатовікового накопичення методів та прийомів викладання, має безумовні досягнення. Однак вона має також і певні недоліки, які входять у суперечність із запитаними та вимогами суспільства. Головні з них – повільне

зростання ефективності навчання, низька мотивація до навчання у учнів, відсутність помітної динаміки підвищення рівня сформованості професійних здібностей тощо. Отже, в цій галузі існує чимало нерозв'язаних проблем.

Під здібностями розуміють відносно стійкі індивідуально-психологічні здібності особистості, які визначають високі досягнення суб'єкта в будь-якій діяльності [5]. Здібності проявляються в діяльності, більше того, в діяльності вони можуть розвиватись разом з розвитком особистості, стверджував С.Рубінштейн [9].

Поняття здібностей розглядаються також в працях відомого психолога Б.Теплова, який під здібностями розумів індивідуально-психологічні особливості, які відрізняють одну людину від іншої та стосуються успішності виконання будь-якої діяльності або багатьох видів діяльності [10].

В.Крутецький підкреслює тісний та нерозривний зв'язок здібностей, з одного боку, та знань, вмінь та навичок – з іншого. Здібності залежать від знань, вмінь та навичок – у процесі формування знань, вмінь, навичок розвиваються здібності, їх формування та розвиток неможливий поза процесом оволодіння відповідними знаннями, вміннями і навичками [4].

Для ефективної організації підготовки кваліфікованих робітників необхідно визначити

ДІАГНОСТИКА ТА ФОРМУВАННЯ МНЕМІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

структуру професійних здібностей. Розглянемо структуру професійних здібностей на прикладі працівників сфери обслуговування.

Діяльність працівника сфери обслуговування багатогранна, тому вона потребує широко розвинених пізнавальних здібностей. Так, Г.Безюлева пізнавальні психологічні процеси в професійному аспекті поділяє на: сенсорно-перцептивні; мнемічні; інтелектуальні [1].

Педагог Є.Горланова також вказує на цілеспрямований розвиток таких пізнавальних здібностей, як сприйняття, спостереження, пам'ять, мислення, уява, мовлення, самооцінка, способи спілкування. Вона наголошує, що при роботі над розвитком одного з компонентів інші, не залишаються без уваги, тому що всі вони пов'язані між собою [2].

В.Шадріков у своєму дослідженні розвитку здібностей в діяльності операторів та шліфувальників виділяє наступні професійно важливі якості для цієї групи робітничих професій: стійкість та переключення уваги, розподіл уваги, просторове уявлення, окомір, довготривала вербальна пам'ять, короткотривала образна пам'ять, технічне мислення, невербальний інтелект, сенсорна координація, координація рухів обох рук, пам'ять на рух [11].

Науковець Л.Денисенко розробила структурну схему професійних здібностей, яка складається з таких елементів: пізнавальні здібності (перцептивні, атенційні, мнемічні, мислительні); психомоторні [3].

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури свідчить, що питання визначення професійно важливих якостей кваліфікованого робітника та особливості їх формування були предметом вивчення багатьох педагогів та психологів. Однак слід зазначити, що організація та методичне забезпечення процесу формування професійних здібностей майбутніх кваліфікованих робітників сфери обслуговування всебічно не досліджувалися.

Мета статті. Обґрунтувати методи і прийоми формування мнемічних здібностей при підготовці кваліфікованих робітників для сфери обслуговування на діагностичній основі.

Виклад основного матеріалу. В основі професійної діяльності робітника сфери побуту лежать такі пізнавальні процеси, які реалізують функцію сприйняття, збереження та відтворення інформації. Так, кравець і закрійник мають справу з кольоровими швейними матеріалами, ескізами моделей одягу, схемами, які визначають послідовність обробки виробу тощо. В професійній діяльності перукаря також має місце робота з

ескізами зачісок та стрижок, схематично зображеними різновидами фарбування волосся та ін. Саме тому в структурі мнемічних здібностей виділяємо пам'ять на кольоровий матеріал, пам'ять на конкретно-образний матеріал та схематичний матеріал.

З метою визначення пам'яті на кольоровий матеріал нами була використана діагностична методика, яка передбачала запам'ятовування кольорів. Так, учню протягом 20 сек. експонується таблиця з 16 кольорами. Кольори необхідно запам'ятати і протягом 1 хвилини вибрати їх із запропонованого переліку, який містить 32 кольори [8].

Результати тестування визначаються за кількістю відтворених кольорів. Так, про високий рівень пам'яті на кольоровий матеріал свідчать 12 – 16 правильних відповідей, середній – 6 – 11 правильних відповідей, низький – 0 – 5 правильних відповідей.

Аналіз результатів проведення методики показали, що лише у 15% учнів ця здібність сформована на високому рівні, у 49% – на середньому і у 36% – на низькому рівні.

Включення у процес сприйняття пам'яті та мислення дозволяє удосконалити, поповнити уявлення про предмет чи об'єкт. Саме тому при поясненні нового матеріалу, доцільно використовувати контрастні кольори.

Приєм "Контрастний колір" використовується при вивченні машинних швів (зображення тканин що з'єднуються різним кольором), ткацьких переплетень (нитки основи та підкання різних кольорів) тощо. Доцільність використання в навчальному процесі ефекту яскравих та контрастних кольорів обґрунтована психолого педагогічними дослідженнями, які показали що зі збільшенням яскравості фону зростає гострота зору. При зменшенні контрастності між об'єктом та фоном, на якому він знаходиться, гострота зору знижується [6]. Цей прийом дозволяє сформувати в учнів стійкі зорові образи, а згодом вільно ними оперувати.

Використання на заняттях контрастного кольору об'єктів та підбирання об'єктів з одної кольорової гами дало змогу сформувати в учнів пам'ять на кольоровий матеріал на високому рівні – 24%, на середньому рівні – 59%, на низькому – 17%. Динаміка збільшення рівня розвитку пам'яті на кольоровий матеріал наочно показана на рис 1.

Пам'ять на схематичний та конкретно-образний матеріал визначається за діагностичною методикою, для якої було використано набір карток для запам'ятовування. Кожному з учнів пропонується на протягом 20 секунд запам'ятати

ДІАГНОСТИКА ТА ФОРМУВАННЯ МНЕМІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

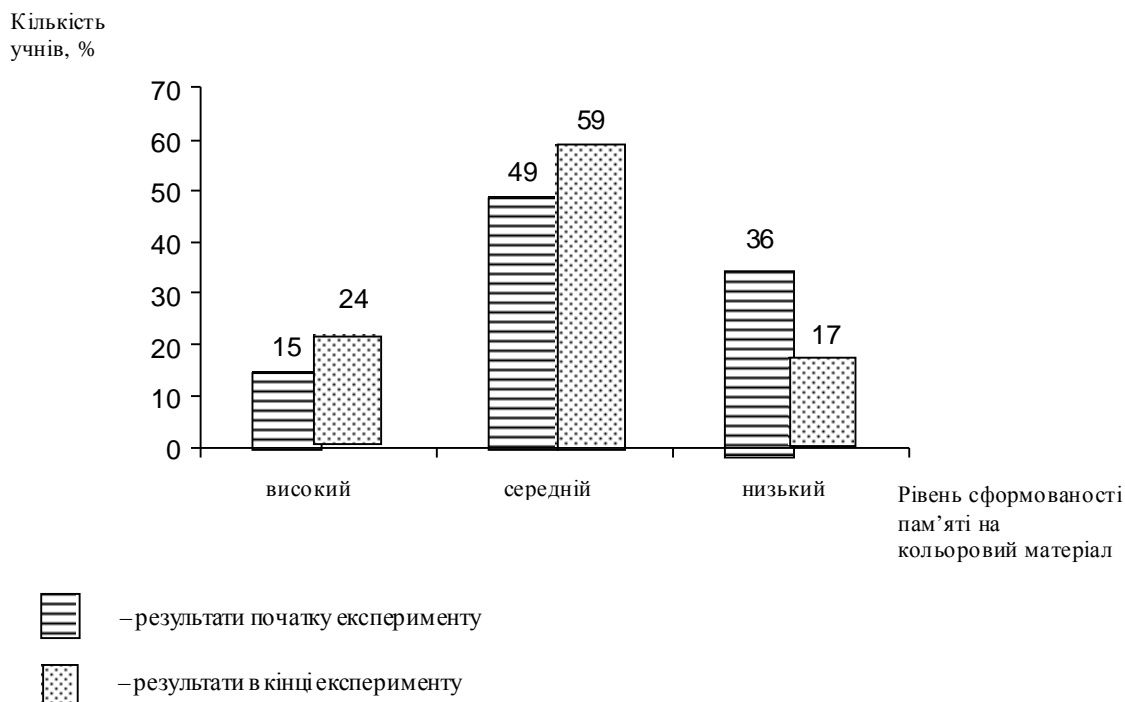

Рис. 1. Моніторинг формування пам'яті на кольоровий метал

25 карток (наприклад, із зображенням інструментів для виконання ручних, машинних та перукарських робіт). Після цього необхідно записати або замалювати запам'ятовані образи [7].

Кількість правильно відтворених образів свідчить про обсяг пам'яті. Результати дослідження записують до таблиці 1.

конкретно-образний та схематичний матеріал виявило впровадження у навчальний процес таких завдань, як установлення подібних у певних відношеннях предметів, явищ, понять; змістовне співвіднесення відомого з невідомим, ескізування, складання опорних конспектів тощо.

Ескізування виконується на всіх заняттях з "Технології виготовлення одягу" та "Перукарської

Таблиця 1

Результати дослідження пам'яті на схематичний та конкретно-образний матеріал

Оцінка в балах	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Кількість відтворених образів	15 – 16	13 – 14	10 – 12	7 – 9	6	5	4	3	1 – 2

Подані в таблиці оцінки об'єму пам'яті відповідають рівням 1 – 3 бали – низький, 4 – 6 балів – середній, 7 – 9 балів – високий.

Високому рівню розвитку цих здібностей сприяє впровадження у навчальний процес таких завдань, як установлення подібного в певних відношеннях предметів, явищ, понять; складання опорних конспектів; змістовне співвіднесення відомого з невідомим тощо.

Результати діагностичної методики показали, що пам'ять на схематичний та конкретно-образний матеріал у 32% відповідає низькому рівню, у 50% – середньому і тільки у 18% учнів – високому.

Свою ефективність у формуванні пам'яті на

справи". Учні виконують ескізи всіх видів робіт. Ескізування технологічних об'єктів позитивно впливає на закріплення техніко-технологічних понять, розвиток просторової яви, цілісного сприйняття, мислення, пам'яті та інших професійно важливих якостей. Регулярне виконання ескізів дає можливість робити порівняння, зіставляти обробку різних деталей, тобто формувати навчально-пізнавальний компонент формування професійних здібностей учнів ПТНЗ.

У процесі виконання ескізу викладачем на дошці учні поетапно виконують ескіз у зошитах. Після засвоєння основних принципів та правил ескізування учні самостійно виконують ескізи

ДІАГНОСТИКА ТА ФОРМУВАННЯ МНЕМІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

різних деталей, швів, вузлів, зачісок тощо.

Приєм “Складання опорних конспектів”. Відомо, що наочність навчального матеріалу набагато полегшує його розуміння, дозволяє поєднати різні ланки нової інформації, встановлює зв'язки між ними, сприяє логічній обробці матеріалу та переводу його в довготривалу пам'ять, ефективно формуючи творчі здібності.

Головне у виконанні опорних конспектів – не видача їх як нової навчальної інформації, а керування пізнавальною діяльністю учнів: сприйняття нової інформації, самостійна робота, контроль. Засвоєння знань у цьому випадку відбувалося у процесі складання конспекту, осмислення складових його компонентів, ущільнення отриманої інформації до одного – двох листів. Причому на цих листах учень повинен відобразити всі основні поняття теми, що вивчається, їх зв'язки, визначення, надати відповідні пояснення. Такий опорний конспект є своєрідною моделлю теми, яка включає ключові слова, моменти навчального матеріалу, який був представлений у згорнутому вигляді.

У вдало складеному конспекті стає видимим логічний зв'язок навчальної інформації,

відображається суть навчального матеріалу, фіксується увага студентів на основних, суттєвих та закономірних зв'язках.

Практика показала, що учні з задоволенням включалися у таку роботу. Однак щоб навчити їх складати такі конспекти, перші теми необхідно структурувати в конспект-схему на класній дошці або демонструвати викладачем. Потім дати завдання – скласти свій варіант опорного конспекту з цієї ж теми, але в більш зрозумілій графічній формі. Як правило, два – три таких конспекти давали позитивні результати із самостійного виконання такої роботи.

Самостійне складання учнями опорних конспектів розвиває логічне мислення, привчає систематизувати та узагальнювати навчальний матеріал, відобразити його в лаконічній формі, сприяє формуванню пам'яті на конкретно-образний та схематичний матеріал.

Зокрема в результаті використання запропонованих методик в учнів рівень сформованості пам'яті на конкретно-образний та схематичний матеріал став таким: 14% – низький, 57% – середній, 29% – високий. Динаміка формування пам'яті на конкретно-образний та схематичний матеріал показана на рис 2.

Кількість учнів, %

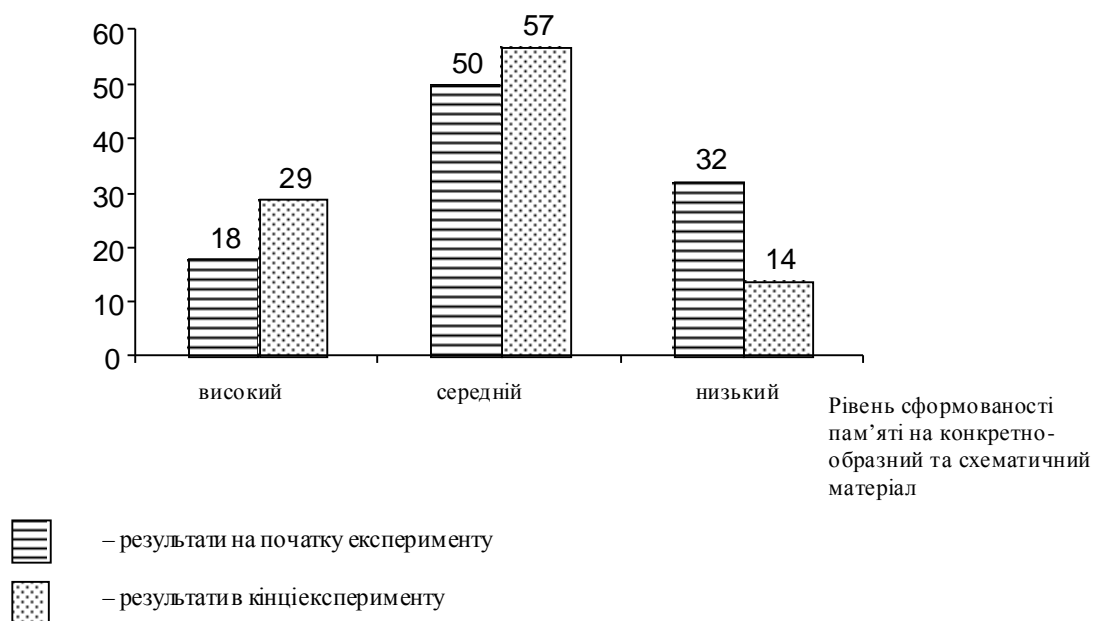

Рис. 2. Моніторинг формування пам'яті на конкретно-образний та схематичний матеріал

ДІАГНОСТИКА ТА ФОРМУВАННЯ МНЕМІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Отже, формування професійно важливих якостей особистості передбачає використання у навчальному процесі підходів в організації навчального середовища, підборі змісту та структури навчального матеріалу, урівноманіння способів взаємодії учасників процесу тощо. Виділене інструментально-педагогічне забезпечення стає механізмом формування професійних здібностей.

Результативності процесу формування професійних здібностей майбутніх кваліфікованих робітників можна досягти тільки органічно поєднуючи активізацію процесів пізнання та навчальні завдання, що містять у собі розвивальні можливості, допомагають повніше відтворити предметний зміст майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Існуюча в професійно-технічних навчальних закладах система підготовки кваліфікованих робітників свідчить про відсутність помітної динаміки підвищення рівня сформованості професійних здібностей; застосування діагностуючих методик дає можливість зробити процес формування мнемічних здібностей прогнозованим та за необхідності вносити корективи в організацію підготовки кваліфікованих робітників; систематичне включення у навчальну діяльність учнів видів робіт, спрямованих на формування мнемічних здібностей обумовлює підвищення ефективності занять теоретичного та виробничого навчання щодо розвитку професійно важливих якостей особистості.

Ця стаття не вичерпує всіх аспектів проблеми, до подальших напрямів дослідження вважаємо за доцільне віднести: відпрацювання механізму виділення переліку професійних здібностей, дослідження умов ефективності формування

інших професійних якостей особистості.

1. Безюлева Г.В. *Психологические особенности познавательной деятельности учащихся УНПО// Профессиональное образование.* – 2001. – №5. – С.19 – 20.

2. Горлакова Е. *Познавательная сфера: развитие и коррекция// Учитель.* – 2000. – №5. – С.50 – 56.

3. Денисенко Л.І. *Розвиток професійних здібностей у майбутніх робітників швейного виробництва.: Автореф.дис.канд.пед.наук.* – К., 1995. – 23 с.

4. Крутецкий В.А. *Проблемы психологии.* – М.: Просвещение, 1974. – 120 с.

5. Платонов К.К. *О системе психологии.* – М., 1972. – 134 с.

6. *Проблемы проектирования учебно-программной документации и средств обучения.* – М., 1993. – 43 с.

7. *Психологические тесты – I / Коналов В.Д., составление. М.: СВЕТОТОН, 1996 – 336 с.*

8. *Розвиток пізнавальних процесів дитини/ Упоряд.: С.Максименко, В.Маценко, О.Главник – К.: Мікрос-СВС, 2003. – 112 с. – (Психол.інструментарій). Бібліогр.: С.110.*

9. Рубинштейн С.Л. *Основы общей психологии.* – М.: Гос.уч.-пед.изд-во Наркомпроса РСФСР, 1940. – 596 с.

10. Теплов Б.М. *Способности и одарённость. Учённые записки ГНИИ психологии.* – М., 1981. Т.2. – С.22 – 23.

11. Шадриков В.Д. *Введение в психологическую теорию профессионального обучения: Учебное пособие.* – Ярославль: Ярославский государственный университет, 1981. – 71 с.

В КОЖНІЙ ФРАЗІ – ДУМКА

Він (І. Франко – упорядник) сказав мені: “Коли біжиш вперед, скоро стомишся і мусиш часто припочивати, коли ж ідеш по волі відпочинеш тоді, коли дійдеш до цілі”. Це мене, дитину здивувало і не хотілось вірити, що це так, але цю науку я запам’ятала на ціле життя і не раз переконувалась в її глибокій правді.

(Іван Франко у спогадах сучасників. – С. 391)